

INFORMAȚII DOCUMENTARE CU PRIVIRE LA CAMPANIA LUI MIHAI VITEAZUL ÎN MOLDOVA

de CONSTANTIN TURCU

Istoria domniei lui Mihai Viteazul a fost scrisă demult, ca o domnie importantă și cu răsunet european.

În afară de cele patru lucrări monografice, de bază¹ — unanim cunoscute — s-au mai scris numeroase lucrări mai mici², de asemenea cunoscute, mai ales specialiștilor care studiază în amănunt, anumite aspecte ale acestei domnii. Astfel au apărut studii speciale pentru relațiile lui Mihai Viteazul cu polonii, pentru situația bisericii din Moldova la 1600, pentru legăturile cu turcii, pentru relațiile cu Habsburgii, pentru stăpînirea lui în Transilvania și altele... Însă un studiu anume, care să ne arate mai amănunțit cum a cucerit Mihai vodă Moldova și ce s-a întîmplat, în acest principat, din toate punctele de vedere, în scurtul timp de 3—4 luni cît a ținut această stăpînire, și care a fost răsunetul acestei domnii, după informațiile documentare mai ales interne, nu avem pînă în prezent — în afară de o pagină-două, în monografiile amintite sau în cele două-trei studii de istorie militară ori, mai puțin încă, în cărțile noastre de istorie a patriei.

Materialul nu a lipsit însă pentru acest studiu. O enormă corespondență diplomatică și particulară, cuprinde volume întregi din colecțiile Hurmuzaki, Studii și Documente de N. Iorga, Documentele colecției A. Veress, precum și altele mai mărunte.

Să urmărim totuși evenimentele.

¹ *N. Bălcescu*, Romîni sub Mihai Vodă Viteazul, ed. Casei Școalelor, București, 1908; *Ion Sirbu*, Istoria lui Mihai Viteazul domnul țării Romînești, 2 vol. București, 1904 și 1907; *N. Iorga*, Istoria lui Mihai Viteazul, 2 vol. București 1935; *P. P. Pănaiteșcu*, Mihai Viteazul — și Documente privitoare la Istoria lui Mihai Viteazul, 2 vol. București 1936.

² *I. Nistor*, Campania lui Mihai Viteazul în Pocuția, în *Anal. Acad. Rom. (istorice)*, seria III, Tom. XXVI; *I. Corfus*, Corespondența inedită asupra relațiilor între Mihai Viteazul și Polonia, C-ți 1935; *St. Nicolaescu*, Documente de la Mihai Viteazul, Buc. 1916; *I. Ștefănescu*, Epopeea lui Mihai Viteazul în lumea greco-rusească, în secolii XVII și XVIII, în *Rev. Ist. Rom.* IV, 1934; *I. Nistor*, Domnia lui Mihai Viteazul în Transilvania, *Anal. Acad. Rom. Secția istorică*, S. III. Tom. XXVIII. Mem. 10, 1946; *G-I R. Rosetti*, Istoria Artei militare a Romînilor, Buc. 1947; *Valerian Popovici*, Mihai vodă Viteazul și turcii în anii 1600—1601, în *Cercetări istorice X—XII*, nr. 1, Iași 1936; *D. Ciurea*, Domnia munteană a lui Simion vodă Movilă în *Cercetări Istoric* XIII—XVI, nr. 1—2. Iași 1940; *N. Grigoraș*, Cum prezintă Miron Costin pe Mihai Viteazul, în *buletinul Comunicări*, nr. 3, Iași 1942; *Pr. Sc. Porcescu*, Un episcop de Roman uitat, Filoteiu, Roman 1943.

Cucerirea Transilvaniei de către Mihai vodă și măsurile administrative, economice, sociale și religioase, pe care le impusese acolo, în scurtul timp cât a guvernat-o, au produs mari îngrijorări tuturor vecinilor și chiar împăratului Rudolf II care, totuși, consimția printr-o scrisoare că „ce va pohti Mihai Voivod — tot să fie pe voe domniei-sale“. Dar, cei mai îngrijorați de puterea crescândă a voievodului erau polonii și moldovenii — adică Movileștii, care se simțeau direct amenințați.

Mihai Viteazul, la rindul său, nu putea ignora faptul că Moldova liberă — sub influența turcilor și mai ales a polonilor, la care se aciuse și Sigismund Bathory, doritor a ocupa din nou tronul Ardealului — și cu ambițiile Movileștilor de a cuceri Țara Românească pentru unul din membrii familiei lor, îi era o permanentă amenințare. El se gândise de altfel încă din 1597 să ocupe Moldova, dar atunci nu se putuse înțelege cu aliatul său Sigismund. Acum însă, la începutul anului 1600, se hotărise la o intervenție urgentă, lucru despre care anunțase și pe Rudolf al II-lea, de vreme ce acesta îi comunica în ianuarie 1600, că: „Eu împăratul, pe Măria Ta Mihai Voievod, rogu-te în acest rind, să nu mergi în Moldova, că am înțeles că au dat cancelarul din Iași voie lui Jigmond craiu să strînga oaste. Nu e vremea acum să ne batem cu moldovenii, că turcii stau în spinarea noastră, iar să ne batem cu Moldova, noi ar fi să lăsăm turcii“³. Iar mai departe împăratul consimțea ca Mihai și fiul său Pătrașcu să fie craii -- unul în Ardeal și altul în Țara Românească, iar Mihai să fie „ispravnic peste toate“, căci pentru faptele sale de vitejie el devenise un al doilea Alexandru...

Mihai însă nu respectă dorința împăratului. El nu mai putea răbda uneltirile și calomniile care porneau din anturajul Movileștilor și al lui Bathory, mai ales de cînd i se adusese la cunoștință că dușmanii și-au pus în gînd să-l ucidă, prin otravă sau prin trădare.

Preparativele de războiu au început în mod serios. Dintr-o scrisoare cu data de 25 martie 1600, din Alba Iulia, aflăm că în arsenalul din capitala Transilvaniei se fabrica praf de pușcă, din silitră fiartă, pentru strîngerea căreia erau obligate toate stările sociale din regiunea Bistriței⁴.

Dar mai ales începînd de la 14 aprilie 1600, corespondența diplomatică ne arată pas cu pas preparativele lui Mihai. La această dată se comunica din Alba Iulia⁵ că „pregătirile lui Mihai vodă pentru campania din Moldova sunt gata. S-a dat ordin în țară să fie toți gata de plecare. Mihai are 24 tunuri. Așteaptă de la Lipova pe Baba Novac, un căpitan renumit de haiduci“. La 24 aprilie acesta sosise. La Alba Iulia se află că Sigismund Bathory trecuse cu leșii în Moldova și se pregătește să intre în Ardeal. Peste două zile, în fruntea unei oști de 28.000 oameni și 20 tunuri, Mihai poposea în Făgăraș, unde are o consfătuire cu nemeșii și juzii orașelor. La 27 aprilie, oastea lui Mihai se îndrepta spre Brașov.

³ I. Nistor, *Domnia lui Mihai Viteazul în Transilvania* p. 39.

⁴ *Hurmuzaki*, vol. XII, p. 921.

⁵ A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. VI, pag. 80 și urm.

Odată cu pregătirile de război, Mihai vodă avu grijă să le îndeplinească și pe cele diplomatice ⁶:

1. Se împacă cu turcii, primind de la ei steag de domnie pentru Ardeal — nemulțumind în schimb pe împăratul Rudolf — și ceru recunoașterea fiului său, Pătrașcu, la tronul Țării Românești.

2. Stabili legături diplomatice cu Boris Godunov, țarul Moscovei, și cu cazacii.

3. Se înțelese cu o parte din moldoveni să părăsească pe Eremia vodă.

4. Inchise granițele dinspre Polonia și Moldova și stabili o bună rețea de spioni în acele țări.

5. Iși pregăti armata prin recrutări de mercenari, prin adunare de detașamente din orașele săsești, prin chemarea secuilor sub arme, prin stringere de provizii, căruțe și lucrători, prin cumpărare și reparare de arme și prin contribuții bănești impuse orașelor.

6. Lăasă înlocuitor în Ardeal pe logofătul Teodosie cu o garnizoană de 3.000 cazaci, și

7. Căută să înșele pe adversari, prin gruparea forțelor sale militare în trei centre deosebite și anume:

— un grup, cu efectivul de 8—10 mii oameni în regiunea Bistriței Năsăud, care a înaintat în Moldova prin Cîmpulungul Bucovinei;

— grupul principal de la centru (cu un efectiv de 20 mii infanteriști, 8 mii călăreți și 24 tunuri, în regiunea Trei Scaune, pe șesul Bîrsei) care a înaintat în Moldova prin Oituz și pe Valea Troțușului ⁷;

— în sfîrșit, al treilea grup de armată, de 10 mii oameni, cu Pătrașcu vodă, era la Focșani.

Atacul asupra Moldovei s-a produs la 4 mai, desigur cu toate cele trei grupe de armate, deodată. Cu o zi înainte, Eremia Movilă scrisese marelui cancelar al Coroanei că Mihai intră în țară prin trei părți: fiul său venind din Valahia către Iași, Mihai pe la Troțuș și alte oști pe la Ceremuș ⁸. O primă ciocnire cu domnul Moldovei avu loc pe Troțuș. Eremia vodă scria polonilor că „dușmanul nostru, Mihai, înaintază spre Bacău, pustiind, arzînd curțile boierești — mai ales acelea unde nu sunt ai voștri” ⁹. Cere ajutor militar. Scrisoarea este adresată la 1/10 mai lui Stanislav Wlodko, voievod de Belz „repede, repede, repede”. Ajutorul însă nu sosi.

Trupele lui Mihai Viteazul erau la Bacău la 6—7 mai. La 8 mai voievodul muntean scria din Roman, împăratului la Praga, că a intrat în Moldova pentru a pedepsi pe Movilă, care îl calomniază în toate ocaziile — nu numai pe el, dar și pe întreaga casă de Austria, voinđ a-i sustrage Ardealul de sub stăpînire și că, de va fi ajutat în acțiunile lui,

⁶ G-l R. Rosetti, *Istoria Artei Militare a Romînilor*, p. 517 și urm.

⁷ După alte izvoare însă, armata lui Mihai era compusă din 17.600 oameni, adică 5 mii haiduci balcanici, 8 mii pedestri (secui și țărani), 2 mii moldoveni, 2 mii unguri mercenari și 600 cazaci (P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, p. 184).

⁸ *Hurmuzaki*, vol. II, supl. II, p. 595—596.

⁹ P. P. Panaitescu, *Documente, privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*, p. 106.

el va lua din mina turcilor tot pământul, de la Marea Neagră și pînă la Buda, ca să fie pomenit timp de o sută de ani, de toată lumea¹⁰.

Se pare că Mihai voievod și-a stabilit cartierul său general la Roman timp de mai multe zile și de aici va fi condus el operațiile militare, ale celor trei armate care înaintau în trei direcții — avînd același obiectiv: urmărirea fără răgaz a forțelor moldo-polone și înfrîngerea lor. Altfel nu ne-am putea explica unele acțiuni militare care au avut loc, cam în același timp, dar în direcții cu totul deosebite.

Eremia Movilă se retrăgea în nordul țării cu o armată de 10 mii moldoveni și 3 mii polonezi — potrivit sfatului protectorilor săi. El părăsise cetatea Sucevei și a Neamțului, sub presiunea armatelor de la nord — venite de la Bistrița Năsăud, și care l-au urmărit, probabil cele dintii, pîna la Hotin, unde în ziua de 8 mai a avut loc o bătălie destul de violentă.

Pînă să ajungă însă la Hotin, în nordul țării au avut loc numeroase lupte. Miron Costin vorbește de lupta de la Verbia, care a ținut mai multe ceasuri și s-a terminat cu înfrîngerea moldo-polonilor. Verbia, localitate azi dispărută, a fost pe lingă Dorohoiu, pe Jijia, unde este acum satul Dimăcheni, și alături siliștea Verghia, (pe care cercetătorii n-au găsit-o în Marele Dicționar Geografic la litera „V”, deoarece este trecută la litera „S”). Acolo este movila — mormintul ostașilor morți — despre care amintește Miron Costin în cronica sa¹¹.

Intr-o lucrare — *Casa Nouă* — tipărită în limba ebraică la Frankfurt pe Main în 1696, găsim o informație din 26 ianuarie 1604, a unui negustor din Lemberg, martor ocular al luptelor dintre armatele lui Mihai Viteazul și cele moldo-polone. Se arată că în drumul dintre Crasna (Frumușica din Botoșani) și Ștefanovița (Ștefănești pe Prut), martorul a asistat la o luptă, sînd ascuns într-o casă. Pentru mai multă siguranță, neștiind cum se va decide lupta, negustorul s-a îndreptat spre tabăra domnului moldovean, situată la o jumătate de poștă lingă Botoșani, pe un cîmp. Aici, văzînd negustorul pregătirile și alergarea neîncetată a ștafetelor care circulau în toate direcțiile în ziua aceea, s-a decis să plece în tirgul Botoșani. În urmă a auzit că s-a dat o bătălie grea și că trupele lui Mihai s-au retras spre Cotnari. Pericolul însă se mărea din ce în ce și negustorul s-a grăbit să plece din oraș — unde a constatat că mai rămăsese puțină lume — spre Ștefănești, în tovărășia mai multor locuitori¹².

E sigur că lupta aceasta e alta decît cea de la Verbia, descrisă de Miron Costin. Ambele au avut loc însă înainte de 9 mai, fiindcă la această dată armatele moldovene și cele polone erau la Hotin, în cetate, unde intraseră sub presiunea trupelor lui Mihai, care le urmăriseră pînă aici.

Dintr-o scrisoare semnată de mitropolitul Gheorghe Movilă și de un grup de boieri — între care și logofătul Luca Stroici, vornicii Ureche, Cristea și alții — scrisoare trimisă „repede, repede, repede”, nobilului

¹⁰ A. Veress, *Docume. te...* vol. VI, p. 97 și urm.

¹¹ *Miron Costin, Letop. țelul Țării Moldovei* (ediția P. P. Panaitescu), p. 17. și urm.

¹² *Artur Gorovei, Monografia orașului Botoșani*, p. 74—75.

polon Zolkiewski, aflăm că eri — adică la 8 mai — „puțin a lipsit ca oastea lui Mihai să pătrundă în cetatea Hotin“ și că ne mai puțin face față atacurilor, domnul Moldovei s-a închis în cetate cu ai săi. Boierii și mitropolitul cer sprijin armat de la poloni, și-i fac atenți că e vorba și de primejdia ce poate decurge de aici pentru țara coroanei regelui¹³.

A doua zi, la 10 mai, un manifest dat în numele lui Mihai Viteazul ca domn al Țării Românești și al Ardealului, fu răspândit în cetatea Hotin: „Scriem domnia mea către cinstiții, luminații mitropoliți și către boierii care sînteți cu fratele nostru, cu Ieremia Moghilă voievod acolo în cetate. Grijii domniile voastre ca să vorbiți cu fratele nostru... ca să predea cetatea și să iasă dintr-însa, să se ducă unde-i va fi voia. De la domnia me nu va avea nici o împiedicare... Căci destul sînge s-a vărsat între acești oșteni. Căci ei, oștenii, ce au strical? Ei nu au nici o vină... numai datoria și-au făcul-o către stăpînul care ține țara lor“. Dacă Ieremia prelungește luptele „va da socoteală înaintea lui Dumnezeu“. „Iar dintre mitropoliți și boieri, care vreți să mergeți cu fratele nostru Ieremia voievod, să mergeți și cine va merge să iasă din cetate numai cu trupul și cu cît va fi atunci îmbrăcat. Iar celelalte lucruri, toate să rămînă în cetate“. Mihai promite celor care vor voi să rămînă în țară, că-și vor stăpîni averile ca mai înainte. Le atrage însă atenția că degeaba speră în ajutor străin — „să nu aveți vreo nădejde de ajutor de undeva, căci domnia mea toate le știu cîte sunt. Și de la turci, precum și de la tătari și din Polonia, nicio nădejde de ajutor să nu aveți. Dacă din Polonia ar voi să se ridice cîțiva, mai sînt ale puteri ale creștinilor, care stau asupra lor, cu știrea căroră am venit domnia mea aici. Deci spuneți mării sale să nu mai iacă altă tulburare și pieire printre domniile voastre, căci aș dori ca domniile sale să nu-i vie pieirea de la domnia mea, pentru că este domn creștin și sîntem și domnia mea creștin“¹⁴.

Cetatea fiind puternic întărită, Mihai o lăasă necucerită și Ieremia Movilă scria de acolo polonilor chiar și la data de 21 mai¹⁵.

Pînă să se ajungă însă la Hotin — cum s-a arătat — în nordul Moldovei au mai fost multe lupte.

Documente ulterioare anului 1600 ne dau știri indirecte, dar importante despre cele întimplate atunci în țară. Avem pînă acum 19 asemenea documente, dintre care 9 nepublicate, și le folosim aici pentru că ele ne completează știrile operațiilor militare din vara anului 1600, prin aceea că, arătîndu-se ce documente s-au pierdut în timpul și din cauza războiului, cunoaștem satele, așezările, care au avut de suferit, fiind prădate, răvășite, sau distruse, în anumite părți ale țării, indicîndu-ne astfel drumul urmat de oștile lui Mihai Viteazul.

Iată aceste documente:

Actul din 18 mai 1601, prin care Ieremia Movilă întărește lui Drăguș biv vornic, stăpînirea pe o parte din satul Miclești (Vaslui), căci

¹³ P. P. Panaitescu, Documente... p. 108.

¹⁴ Ibidem, p. 110—111.

¹⁵ Ibidem, p. 114.

documentele vechi le-a pierdut : „cînd a fost mare strîmtoare în țara noastră a Moldovei, cînd a venit însuși Mihai cu ai săi mulțime de ostași în țara domniei mele“¹⁶.

Actul din 12 iulie 1602, prin care același domn întărește fiilor lui Drăghici Nădăbaico vornic, stăpînirea pe satul Solești (Vaslui). Actele le pierduseră „cînd au venit Mihai voievod cu Ungurii și cu alte multe neamuri împotriva domniei mele și a țării noastre, și a prădat sfintele noastre mănăstiri și a stricat țara noastră“¹⁷.

Actul din 22 octombrie 1609, de la Constantin Movilă, întărind lui Iurașcu logofătul stăpînirea pe satul Țigăneștii, cu mori în Putna, Uricile vechi s-au pierdut „cînd au fost primenelele cazacilor zaporojeni“, cu Eremia voievod „și cu cîntelerii din muntenescul pămînt, cînd s-au bătut cu Mihai voievod“¹⁸.

Toate trei documentele sunt importante pentru că ne dau știri despre acțiunea armatei lui Mihai Viteazul în stînga Siretului și despre efectivul ei — „mulțime de ostași“. De reținut este că această armată nu poate fi alta decît corpul III, intrat în țară pe la Focșani, și care s-a urcat spre Iași pe valea Birladului.

De la Bacău — și de la Roman, unde prezența lui Mihai vodă se constată și la data de 11 mai — o parte din trupele care au venit pe la Oituz și Trotuș, sub conducerea voievodului muntean însuși, și unde au fost primele lupte, cum am văzut dintr-un document extern, dar cum se constată și dintr-un pergament de la Constantin Movilă, din 28 martie 1609, în care se arată că documentele vechi ale moșiilor și satelor Brătuleștii de pe Trotuș și Floceștii și Dărămăneștii de la gura Trotușului, „s-au răsipit și s-au pierdut cînd au venit Mihai voievod în pămîntul nostru cu ungurii și cu muntenii și cu toată oastea lui și au jăcuit și au prădat pămîntul nostru“¹⁹ — o parte din aceste trupe, zic, s-au îndreptat spre nord-vest, pe valea Bistriței și de acolo spre cetatea Neamț.

Avem pînă în prezent 5 documente care ne semnaleză prezența trupelor amintite în această direcție :

Actul din 30 aprilie 1602, prin care Ieremia Movilă întărește lui Lăron și neamurilor sale stăpînirea pe a treia parte din satul Bodeștii, partea din jos, pe Bistrița, la Neamț. Ei au avut pe acest sat un uric de la Petru Rareș, însă „l-au pierdut, fiind atunci mare amestecătură aici în țară“²⁰. Precizez că satul Bodești de pe Bistrița nu este altul decît Buhușul de azi, numit în vechime și București.

Actul nedatat, de la începutul secolului XVII, prin care Constantin Movilă poruncește unui dregălor să cerceteze plîngerea lui Seachil că-

¹⁶ Original slav, Acad. R.P.R. CLXXXV/171.

¹⁷ Original slav la Acad. R.P.R. CCXXIV/12. O traducere publicată în Buletinul Comisiei Istorice a Romîniei, vol. IV, p. 184 (București, 1905). Mi-a fost semnalat de prof. C. Cihodaru.

¹⁸ Original romîn, la Acad. R.P.R. LXXI/C. Semnalat de D. Constantinescu.

¹⁹ Original slav la Arhivele Statului Iași (pergament), Pachet 348. O traducere în condica — pachet 348, pag. 110—111.

²⁰ Original la Acad. R.P.R. XXXII/41. Semnalat de D. Constantinescu.

mărașul împotriva lui Dumitru Popoșea, care „atunci cînd a fost venit Mihai voievod cu oștile sale... s'au sculat cu alți haiduci și i-a îndreptat spre sfînta mănăstire unde iaste hramul... Troiței, unde el a știut că acolo sînt bejeniiile cu toată agonisita credinciosului nostru Seachii cămărașul”²¹. Biserica cu acest hram este în satul Siliștea, azi în comuna Romîni-Neamț, foarte aproape de Bodești-Buhuși.

Actul din 16 octomvrie 1604 — o mărturie hotarnică²² — și cel din 20 aprilie 1605, prin care Ieremia Movilă întărește mînăstirii Secu (Neamț), dreptul de stăpînire asupra locului pe care este zidită, respingînd pretențiile mînăstirii Agapia, ale cărei acte vechi „s-au prăpădit de cătane cînd au venit cu Mihai voievod asupra țării domniei mele”²³.

În sfîrșit, actul din 20 iulie 1609, prin care Constantin Movilă întărește Singlitichiei Bilăi, al cărei soț a fost vornic și proprietar al moșiei Roznov (Neamț)²⁴, dreptul de stăpînire asupra unor țigani, fiindcă îspisocul de danie „ce l-a avut Bilăi vornicul de la Petru vodă... l-a prăpădit din cauza oștilor lui Mihai voievod”²⁵.

Din cele de mai sus conchidem că oștile lui Mihai Viteazul, care s-au urcat în sus pe valea Bistriței, au luat-o apoi drept spre nord, prin mînăstiri, către cetatea Neamț care s-a predat — ca și cetatea Sucevei — la vestea apropierii oștilor voievodului muntean, după cum relatează și cronicarul Miron Costin.

Un alt grup de documente ne informează despre întîmplări petrecute în nordul țării, unde au pătruns, în primul rînd desigur, oștile venite de la Bistrița Năsăud, și care s-au unit apoi cu altele, venite pe celelalte două drumuri.

Enumerăm aceste documente :

Actul din 24 mai 1602, prin care Ieremia Movilă întărește sulgerului Lupu Balș, stăpînirea pe satul Albești de pe Jijia, Mihăileștii de sub Cărpeniș, și Ionășeni — toate în Dorohoiu, unde au fost luptele cele mai numeroase și mai violente; de asemenea îi întărește și alte sate mai îndepărtate: jumătate din satul Fedești, pe Prut (Iași), jumătate din satul Ciupești, pe Siret (Suceava), și Balta Crivaia, cea mare etc... Hrîsoavele vechi ce le avusese Balș, pe aceste sate, „s-au pierdut toate în vremea cînd Mihai au intrat cu vicleşug în pămîntul domniei mele, cu ai săi făcători de rele, precum și însăși asemenea au fostu, și au făcut stricăciuni în toată țara”²⁶.

²¹ Publicat de *M. Costăchescu*, Documente Moldovenești din județul Neamț, fascicula II, pag. 7—8. (Extras din Arhiva Romînească).

²² Original, slav, Arhivele Statului București. M-rea Neamț, pachet 82/4196.

²³ Original, slav, Arhivele Statului Iași, pachet 340. A fost publicat de *Gh. Ghibănescu*, Surete și Izvoade, vol. II, p. 370—380.

²⁴ *C. A. Stoide și C. Turcu*, Documente și Regeste din ținutul Neamțului, secolele XVI, XVII și XVIII, Piatra, 1935 (docum, 19, 25 și 26).

²⁵ Original slav, hîrtie, la prof. *M. Costăchescu*. A fost publicat de *Gh. Ghibănescu*, Surete și Izvoade, vol. XX, p. 179—180.

²⁶ Original la Academia R.P.R., XXXV/118 (comunicat de D. Constantinescu).

Actul datat cu aproximație 1602, de la Gheorghe pircălabul de Hotin, adevărind ca Ilnat din Badroseni și-a pierdut actele moșiei „cînd au venit Mihai vodă în țara Moldovei”²⁷.

Actul din 1 aprilie 1603, prin care Ieremia Movilă întărește stăpînitorilor de atunci, satul Paulenii de pe apa Turiei (Iași), care-și pierduseră privilegiile cele vechi „din pricina oștilor și a leșilor, cînd au cuprins pînă în țara muntenească”²⁸.

Actul din 2 aprilie 1605, prin care Ieremia vodă întărește urmașilor marelui logofăt Solomon Birlădeanu stăpînirea pe satul Zălina, din jos de Medveja (Hotin), ale căror acte vechi „unile au pierit cînd au pierit însuși logofătul Birlădeanu, în zilele lui Aron voievod, iar altele au pierit cînd au venit Mihai voievod în pămîntul acesta, de au arsu și satul acela, care de atunci este pustit”²⁹.

Actul din iunie 1609 prin care Gheorghe pircălabul Hotinului adevărește că Lupul din Băloșeni are o jumătate din moșia Coțușca, în Ostrov, între Iazul cel mare — cu iaz și cu vad de moară în Volovăț. Actele vechi „le-au prăpădit cînd au venit Mihai voievod asupra pămîntului nostru, cu alte drese de mult preț și argint”³⁰.

Actul din 21 august 1616, prin care Radul Mihnea vodă întărește preotului Ionașco și diaconului Ilarion din Răteșli, o parte din moșia Ungheii (Neamț), cumpărată de la urmașii logofătului Stroici; „dresele ce le-au avut de cumpăratură Stroici... s-au prăpădit în țara leșească”³¹.

Alt act de la Radu vodă, nedatat, întărind minăstirii Aroneanu mai mulți țigani „iar dresele ce-au avut pre acești țigani au arsu cînd au venit leșii în țara la Ieremia vodă”³².

Și actul din 18 martie 1645, prin care Vasile Lupu întărește lui Pintilie Barbovșchi și soției sale, fata Lupului din Băloșeni, stăpînirea pe cumpărăturile lor din Ostrovul dintre Iazul cel mare și cu loc de iaz în Băloșeni și jumătate din Coțușca (Dorohoiu). „Dresele ce le-au avut... le-au prăpădit încă în zilele lui Mihai voievod, cînd au venit cu multă oaste în pămîntul nostru”³³.

Nu putem ști cite documente, cu astfel de informații, au rămas încă necunoscute. Altele cite sunt însă acum, dacă urmărim pe hartă localitățile respective, ne dam seama ușor pe unde a fost teatrul luptelor mai înverșunate, care toate au avut loc în prima jumătate a lunii mai 1600, întrucît la retragerea trupelor lui Mihai, prin octombrie, nu cred că s-au mai dat lupte intense. Însă localitățile care au avut mai mult de suferit sunt cele din jurul cetății Hotin, din care unele au ars și au rămas pustii — ceea ce este explicabil, întrucît aici trebuie să fi fost

²⁷ Gh. Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, vol. XX, p. 110—112.

²⁸ M. Costăchescu, *Trei urice vechi moldovenești* (în *Revista Arhivelor* I, 1924, nr. 1, p. 121—124).

²⁹ Al. Lăpedatu, *Un sat hotinean distrus de oștile lui Mihai Viteazul, mai 1600*, în *Revista Istorică*, I, nr. 11—12 (1915), p. 212.

³⁰ Arhivele Statului Iași, *Documente*, pachet 278/1.

³¹ Gh. Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, vol. XXI, p. 14—15.

³² Arhivele Statului București, *Condica Asachi* 628, fila 56 verso.

³³ Arhivele Statului Iași, *Documente*, pachet 278/2.

ciocniri permanente între trupele lui Mihai, care formau o blocadă, și garnizoana din cetate, moldo-polonă.

Sînt însă și documente care amintesc de hrisoavele pierdute în Polonia, unde proprietarii și boierii ostili lui Mihai Viteazul, s-au refugiat din primele zile. Între acestea amintim documentele citate mai sus, din 12 iulie 1602 și din 21 august 1616. Logofătul Stroici, fugit de pe moșie se găsea în Hotin cu domnul său, și Ionașco părcălăbul cu frații săi, fiii lui Drăghici Nădăbaico, care de asemenea se găseau acolo și și-au pierdut actele la malul Nistrului, cînd ataca Mihai Viteazul Hotinul.

Aproape toate aceste documente vorbesc de voievodul muntean în termeni nefavorabili, cum am văzut. Expresia cea mai defăimătoare o găsim însă într-un document din 13 iulie 1602³⁴, repetat în formular solemn la 20 aprilie 1603³⁵, prin care Ieremia Movilă dăruiește lui Caraiman vel paharnic trei sate — Vulpășeștii (Roman) sub bucovină, Molovata (Orhei), și Tepenii în Chigheci pe Ialpug. Toate acestea ca răsplată „pentru că ne-au slujit noao la cinstita Poarta și ne-au scos noao de la cinstitul împărat 40.000 ughi (galbeni) de aur. Și i-a trimis noao cinstitul împărat de ne-au fost într'ajutor, cînd s'a sculat acel tilhar de Mihai vodă, cu uncurii și cu multe limbi violene, asupra domniei mele și asupra țării noastre, cînd au robit, au prădat și au pustiit sfintele mănăstiri. Și acei mai sus ziși bani ni i-au fost adus prin cîmpia Dașovei, și ne-au aflat pe noi cu acei bani în Țara Ladinească”³⁶.

Am amintit însă că toate aceste acte provin de la Movilești și de la rude de-ale lor, greu loviți toți de fapta voievodului muntean, în domnia, în averile și moșiile lor. Resentimentul a durat cît au trăit ei, iar ecoul acțiunii lui Mihai Viteazul se aude și în timpul lui Vasile Lupu... Sînt însă și isvoare externe care amintesc fapte din cele de mai sus: Un călător anonim — polon — care a vizitat Moldova pe la anul 1606, afirmă că biserica de rit catolic din Baia a fost „despuiată de odăjdiile ei scumpe și de mult argint și aur”, de către oștile lui Mihai vodă³⁷.

Dar să ne întoarcem la știrile documentare din luna mai 1600.

Cu toate biruințele cîștigate la început, acțiunea militară a lui Mihai Viteazul în Moldova nu mergea tocmai ușor. O știre contemporană ne spune că un tun era tras de 60 cai³⁸, și un curier ajungea în 8 zile de la Hotin la Alba Iulia³⁹.

Tot felul de greutatea i se iveau în cale și în primul rînd lipsa de provizii. Tîrziu, la 12 iunie, se comenta la Praga „foametea mare suferită de oștile lui Mihai în Moldova”⁴⁰. Avem însă știri care ne arată precis modul de aprovizionare cu zaherele, a trupelor din Moldova.

³⁴ Gh. Ghibănescu, Ispisoace și Zapise, vol. I, partea II, p. 6—8.

³⁵ Ibidem, p. 15—20.

³⁶ Acest ajutor bănesc este confirmat și de Miron Costin, în Letopisețul țării Moldovei, p. 19 (Ediția P. P. Panaitescu, București 1944).

³⁷ N. Iorga, Istoria Romînilor prin călători, vol. I, p. 264.

³⁸ Hurmuzaki, vol. XII, p. 925.

³⁹ Ibidem, p. 934.

⁴⁰ A. Veress, Documente... vol. IV, p. 126.

La 11 mai, voievodul scria din Roman — deci era încă tot aici la această dată — către bistrițeni, următoarele: „Vă vestesc că ostașii noștri pier de foame. Vă dăm strașnică poruncă să ne dați, la primirea acestei scrisori, cât mai multă zahărea din acel scaun bistrițean, precum: pîne, vin, ovăs, și altă hrană ce puteți găsi — și îndată s'o trimiteteți aici în tabără; al cărei preț îl vom da după cuviință“⁴¹.

Scrisori-porunci de acest fel se cunosc multe. Intre ele și o lungă lista din iunie 1600, de tot ce au trimis bistrițenii pentru întreținerea trupelor din Moldova⁴², precum și o altă listă de zaherelele transportate prin pasul Oituz de către brașoveni și de către locuitorii din cîmpia Birsei⁴³. Iar la 24 mai, hatmanul Udrea, pircălabul Sucevei, scria birăului de Bistrița că „au adus iliș, juratul din Iad, la noi, 80 de fătaie de fânină și 2550 de pită făcută“⁴⁴.

Știrile militare propriu-zise ne arată că Mihai Viteazul era la 16 mai în Suceava. „Va înștiințez — scria el bistrițenilor — ce noroc mi-a dat Dumnezeu! Spre binele creștinătății și spre folosul împăratului am luat țara aceasta. Mai mare dușman decît acesta nu am avut! Dumnezeu mi-a dat țara în mină. Deci sa fiți veseli și bucuroși. Nimic alta de la noi sa nu așteptați, ci peste puțin sa ne așteptați și pe noi acasă, cu noroc bun“⁴⁵.

Se pare deci că cetatea Sucevei — părăsită de Ieremia vodă — nu-și va fi deschis porțile pîna la sosirea lui Mihai Viteazul aici, deci pîna la 16 mai. Miron Costin arată că „era așe de groaznic Mihai vodă și vestit în războaie, în toate aceste părți, cît îndată ce au sosit la Suceava i s'au închinatu și cetatea Sucevei și a Neamțului“⁴⁶.

Dar noi am văzut ca o parte din trupele lui Mihai erau sub zidurile Hotinului încă de la data de 8 mai, iar mai înainte de această dată avuseseră loc luptele din Botoșani și Dorohoi, de la Verbia și din alte părți. Rămăseseră oare cetățile Neamț și Suceava necucerite pîna la sosirea voievodului muntean sub zidurile lor? Cred că aceste cetăți și-au deschis porțile la trecerea pe lingă ele a oștilor din grupul de nord, care au ajuns mai întîi și la Hotin.

În sfîrșit, la 18 mai, prezența lui Mihai se constată în tabăra de la Hotin⁴⁷, de unde adresa bistrițenilor o scrisoare cu data de 20 mai, avînd următorul cuprins: „Moldova, care a fos răzvrătită de la un timp încoace, față de creștinătatea întregă, am loat-o, slavă domnului, astăzi, sub stăpînirea noastră“. Iar mai departe, arată că pe Ieremia și Sigismund i-au bătut și i-au alungat pîna dincolo de Nistru⁴⁸.

Tot la această dată — din lagărul de pe Nistru — Mihai trimitea 4 scrisori romînești către aga Lecca, cum și o scrisoare latinească, adresa-

⁴¹ *Hurmuzaki*, vol. XII, p. 900.

⁴² *Ibidem*, p. 955.

⁴³ *Ibidem*, p. 920.

⁴⁴ *N. Iorga*, *Scrisori de boieri, scrisori de domni*, p. 47.

⁴⁵ *Hurmuzaki*, vol. XII, p. 909.

⁴⁶ *Miron Costin*, *Op. cit.* p. 17.

⁴⁷ *G-I R. Rosetti*, *Op. cit.* p. 521, *Hurmuzaki*, vol. IV, partea I, pag. 51.

⁴⁸ *Hurmuzaki*, vol. XII, p. 914.

tă comisarilor împărătești, pe care o găsesc foarte importantă: „Gonind din Suceava pe Ieremia vodă și luind țara în stăpînire, am crezut că trebuie să luăm și rămășițele războiului, și l-am urmărit pe Ieremia acela, pînă la notarul Podoliei. Și, prinzîndu-l în cale din fuga lui, am bătut oștile cu omor mare. El însuși și-a căutat mîntuirea în fugă, împreună cu Sigismund Bathory, trecînd apa Nistrului... Acum numai, împărțind pretutindeni oștile mele, silim pe locuitori la supunere“⁴⁹.

O confirmare a acestor fapte se află și în scrisoarea banului Mihalcea către comisarii imperiali, în care arată că la 19 mai, domnul era plecat cu „husarii și călărimea în sus spre Hotin, iar pedestrima a lăsat-o împreună în tabăra de lîngă Iași“⁵⁰.

Din aceste scrisori reiese că operațiile militare se terminaseră, și că armata luptătoare se transformase în armată de ocupație, „pentru a sili populația țării la supunere“. De aici înțelegem că o parte din locuitori erau ostili stăpînirii lui Mihai Viteazul, deși dintr-un raport consular, din 5 iunie 1600, aflăm că „în Moldova, valahul a fost primit cu bucurie — con molto applauso — poate din teama de devastări și incendii... sau poate prin faptul că armata sa s-a mărit în mod considerabil, ajungînd pînă la 90.000 persoane“ — dacă faptele arătate aici nu sînt exagerări⁵¹.

Între 21—26 mai, Mihai vodă se afla în Suceava. El adresa o scrisoare regelui Poloniei, la 21 mai, arătîndu-i că singur Ieremia vodă e vinovat de acest război, și-i cerea regelui un salv-conduct pentru solii săi, care vor merge să expună Seimului întreaga situație⁵². La 22 mai, el trimite o altă scrisoare cancelarului Sebastian Lubomirski, cu rugămintea de a interveni pe lîngă rege pentru cele de mai sus⁵³.

La 23 mai, voievodul scria din Suceava, împăratului Rudolf II, să intervină și el pe lîngă regele Poloniei pentru o împăcare cu acea țară. De asemenea o altă scrisoare, în același scop, către arhiducele Matia⁵⁴.

Observăm deci că Mihai vodă a încercat o apropiere de Polonia, ca să-și poată consolida stăpînirea în Moldova.

Regele polon i-a răspuns abia la 8 iulie, cerînd voievodului ca mai întîi să se retragă din Moldova și apoi să se înceapă tratativele de pace⁵⁵.

La 26 mai, Gașpar Korniș scria din Suceava, bistrițenilor, vești bune din Moldova, arătîndu-le că „Vodă e aici și e vesel“⁵⁶.

La această dată lucrurile erau liniștite în aparență. Moldova părea pacificată — măcar în parte — și voievodul tuturor provinciilor românești a început a se ocupa de treburile domniei.

La 27 mai îl găsim în Iași — capitala țării — unde și-a organizat o cancelarie, pentru treburile interne în primul rînd, și pe care ar fi

⁴⁹ *Hurmuzaki*, vol. IV, partea I, p. 51. *N. Iorga*, *Scrisori...* p. 232.

⁵⁰ *N. Iorga*, *Op. cit.* p. 45.

⁵¹ *Hurmuzaki*, vol. III, partea II, p. 355.

⁵² *Hurmuzaki*, supliment I, partea II, p. 600.

⁵³ *Ibidem*, p. 603.

⁵⁴ *A. Veress*, *Documente...* vol. IV, p. 106.

⁵⁵ *Hurmuzaki*, Supliment I, vol. II, p. 618.

⁵⁶ *Hurmuzaki*, vol. XII, p. 921.

dorit să le rezolve cu ajutorul dregătorilor moldoveni. Marii boieri însă — Urech, Stroici, Cristea, Crăciun și alții —, n-au vrut să rămână în țară, ci au plecat în Polonia, cu Movileștii.

Toluși, avem informații că au fost și mulți boieri care au rămas pe loc, acceptând noua situație. Acestora, Mihai vodă le-a luat mai întâi un jurământ de credință și apoi i-a primit într-o audiență publică⁵⁷.

După un alt izvor se afirmă că la Iași a fost un fel de Dietă — o adunare a tuturor boierilor și bătrînilor moldoveni care se aflau în țară⁵⁸. Cu această ocazie se spune că s-a luat o importantă măsură în legătura cu țărănimea — și mai ales cu populația satelor și a orașelor care au avut de suferit din cauza războiului. S-a acordat o scutire de dări pe timp de 6 ani⁵⁹.

Cronica sasească afirmă că prin aceasta Mihai vodă a câștigat de partea sa pe țărani, care rămăneau obligați numai pentru îndatoririle ostașești, de a apăra patria în caz de pericol.

Măsura aceasta a luat-o Mihai în Moldova — ceea ce nu făcuse el în Muntenia — numai cu scopul de a lovi în Movilești și în marii proprietari, partizani ai vechii domnii.

Din informațiile comunicate de un polon, căzut prizonier în timpul luptelor, aflăm că la plingerile boierilor moldoveni împotriva ostașilor care i-au prădat și le-au distrus conacele, Mihai vodă le-ar fi răspuns: „Tot așa s-a întâmplat ardelenilor, care acum își răscumpără pagubele de la voi! Așa și voi va veți răscumpăra pagubele în țara leșască, și va veți putea răzbuna pentru nedreptățile și relele pe care vi le-au făcut leșii în vremea lui Ieremia”⁶⁰.

Se descifrează de aici și intenția voievodului muntean de a trece în Polonia — ceea ce a și făcut, deși Gașpar Korniș l-a sfătuit să nu atace aceasta mare putere... „Șubredă este pulerea acolo unde nu este înțelegere” i-a răspuns Mihai Viteazul⁶¹.

Cancelaria domnească, uneori pentru toate provinciile românești, începe să funcționeze la Iași spre sfârșitul lunii mai. Aceasta se deduce din actele emise și din poruncile date, de la 27 mai înainte.

Inițialele acte de guvernare internă vor fi fost, firește, măsurile administrative propriu-zise: numiri de dregători mari și mici, ordine în finanțele țării etc... Cunoaștem în acest sens jurământul de credință din 29 mai 1600, dat de Ioan Capturey⁶² părcălabul cetății Suceava, arătând „că voiu fi drept, cu credință, domnului meu, stăpînitorului... Ardealului, țării Românești și Moldovei, măriei sale lui Mihai voievod și fiului mariei sale, lui Pătrașco voda”... Prin pomenirea lui Pătrașco se confirmă documentar gîndul voievodului de a lăsa domn în Moldova pe

⁵⁷ *Hurmuzaki*, vol. IV, partea I, p. 72—73.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 973 și *Cronica Anonimă*, p. 67.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 73 și *Ilie Minea*, curs despre Mihai Viteazul, ținut la Iași în 1936, p. 75 (după notele prof. D. Ciurea).

⁶⁰ *P. P. Panaitescu*, *Documente...* p. 121.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² *Hurmuzaki*, vol. XII, p. 951, nota 1.

fiul său — ceea ce nu s-a realizat. Asemenea dregători trebuie să fi fost numiți și la celatea Neamț, cum și la alte cetăți.

Tot în ordine internă amintim documentele de reconfirmare a stăpînirii moșiilor mînăstirești. Vor fi fost asemenea acte și pentru unele moșii boierești⁶³.

Stareții și soboarele mînăstirilor s-au grăbit a se supune noului domn, poate și din cauză că biserica rămăsese fără stăpîn, prin plecarea mitropolitului și a episcopilor. Cunoșcînd puterea bisericii — puterea spirituală și mai ales economică, prin întinsele latifundii ce stăpînea, Mihai vodă a arătat o mare bunăvoință tuturor stareților care i s-au prezentat.

Cunoaștem pînă acum următoarele acte:

Actul din 27 mai 1600 (7108), prin care Mihai voievod, domn al Țării Romînești, al Ardealului și al Moldovei, întărește mînăstirii Neamț, dreptul de stăpînire asupra braniștei sale de pe Bistrița, pe ambele maluri, cu toate pîrăele, de la Gura Largului pînă la Gura Farcașei și pe pîrăul Dreptu. Semnează Nebojatco⁶⁴.

Actul din 29 mai, cu aceeași titulatură, întărind m-rii Agapia stăpînirea pe satul Negrești și pe poienile din acel sat. Contrasemnează Nebojatco⁶⁵.

Actul din 2 iunie, întărind m-rii Agapia stăpînirea pe un loc de prisacă și o moară pe Jijia la Chiperești, în capătul Buneștilor, la gura Bahluiului⁶⁶.

Actul din 5 iunie, cu intitulăția Mihai voievod, domn al țării Ungro-Vlahiei, Ardealului și al țării Moldovei, întărind m-rii sf. Sava din Iași stăpînirea pe un sat și niște case domnești de lingă ea, cu locul lor, pentru „sănătatea domniei mele și a preaiubitului fiu al domniei mele, „Io Nicolae voievod, domnului țării Ungrovlahiei“⁶⁷.

Actul din 7 iunie, pentru aceeași mînăstire, căreia îi întărește stăpînirea pe o casă cu două prăvălii din centrul Iașilor, dăruite de Constantin spițăriul⁶⁸.

Actul din 23 iunie, cu aceeași intitulăție, întărind mînăstirii Pingărați dreptul de stăpînire pe siliștea de pe Almaș și pe Bilăești și Ivănești de pe Cracău (la Neamț), „iar monahii de la sfînta mînăstire să aibă a ne pomeni la sfîntul jertfelnic și la toate leturghiile pînă cînd va sta sfînta mînăstire“. Semnează Ștefan vel logofăt și ispravnic⁶⁹.

Actul din 3 iulie, tot cu intitulăția de mai sus, întărind m-rii Neamț stăpînirea pe fînațul din Area cea veche, de la Chiliile lui Toptisu pînă la gura Carpănului. Semnează Ștefan vel logofăt⁷⁰.

⁶³ Cf. actul din 22 octombrie 1609 (7118), menționat mai sus, în care se arată că Iurașco logofătul, pierzînd actele moșiei sale Tigănești (Putna) în 1600, a obținut reconfirmare după ce „au mărturisit cu boierii înaintea lui Mihai voievod“.

⁶⁴ *Stoica Nicolaescu*, Op. cit. p. 37.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 9—10.

⁶⁶ Arhivele Statului București, Condica Asachi, nr. 628, p. 379.

⁶⁷ *Stoica Nicolaescu*, Op. cit. p. 15—16.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 17—19.

⁶⁹ Academia R.P.R. LXIII/11 (Comunicat de D. Constantinescu).

⁷⁰ A. *Sacerdoțeanu*, Iarăși sigiliul lui Mihai Viteazul (în Revista Arhivelor, anul VII (1945), partea II. p. 330—333).

Actul din 27 iulie, prin care Mihai voievod, domnul țării Ungro-Vlahiei și voievod al Ardealului și Moldovei, întărește m-rii Bistrița (Neamț), dreptul de a lua desetina din stupii tuturor satelor și vecinilor (rumini) minăstirii. Semnează Ștefan log. și Rusul⁷¹.

Actul din 17 august, întărind m-rii Neamț dreptul de stăpînire pe o moară de la gura Jijiei, unde se varsă în Prut, și pe siliștea Seucăuții de la gura Cracăului, unde se varsă în Bistrița⁷².

Acest din urmă document e datat însă din Bălgrad — ceea ce înseamnă ca Mihai voda era plecat la Alba Iulia încă de la sfîrșitul lunii iulic, din cauza unor mari framintari ce se iscaseră acolo.

Toate aceste documente sînt întărite cu pecetea nouă a țărilor românești, avînd exerga în slavonește, cu următorul cuprins: „Io Mihai, voievod al țărilor Munteniei, Ardealului și Moldovei“. Deasupra se află un vultur cu o cruce în cioc, iar la mijloc capul de bou și sub el doi lei pe niște coline. De o parte și de alta sînt două figuri încoronate⁷³.

Între boierii care semnează actele pomenite mai sus, se întîlnesc: logofătul Nebojato, jupan Teodosie vel logofăt, jupan Radu clucer, jupan Mihalcea banul, Bărcan vel vistier, Leca vel comis, jupan Stoica vel comis, piserul Crăciun, Andronache vel vistier, Negrilaş, Ștefan vel logofăt, ispravnic, Rusul, etc.. Cum vedem, dintre moldoveni numai cîțiva. Aceasta înseamnă că boierii moldoveni stateau încă în rezervă, ori ca voievodul n-avea încredere în ei.

Cunoaștem totuși un boier, Cirstea Golia, care afirmă că tatăl său, Simion Golai, era cu Mihai Viteazul în „Țara Ungurească și în altă țară“⁷⁴.

Acest fapt ne explică de ce Mihai Viteazul, cu familia sa, este trecut în pomelnicul mare al minăstirii Golia din Iași — singura minăstire, în afară de Pîngărați de la Neamț, în al cărei pomelnic se află trecut voievodul între ctitori⁷⁵.

Dar, în afară de această activitate — internă, a Moldovei — Mihai voda rezolva și litigiile din Ardeal și Țara Romînească. Avem un document dat din Iași, pentru minăstirea Coșuna din Dolj, căreia i se întărește satul Radovanul⁷⁶. Pricina mai fusese judecată odată la București, și s-a mai judecat și după aceea, la 9 iulie 1600, în Tîrgoviște, de către fiul voievodului⁷⁷. Domnul se intitulează „Io Nicolae voievod, domn a toată Țara Romînească, feciorul marelui și preabunului Io Mihai voievod, craiu a toată Țara Ardealului și domn a toată Țara Moldovei și stăpînind și Țara Romînească“. În cuprinsul actului se menționează că sătenii din Radovanul se mai judecaseră odată „înaintea părintelui

⁷¹ Stoica Nicolaescu, Op. cit. p. 24—25.

⁷² Ibidem, p. 25—26.

⁷³ A. Sacerdoșeanu, loc. cit. unde se fac trimiteri și la alți cercetători care s-au ocupat de sigiliul lui Mihai Viteazul.

⁷⁴ Sever Zota, Minăstirea Golia (în Buletinul Ion Neculce, V. p. 35).

⁷⁵ Ibidem, p. 22 și actul din 23 Iunie 1600 pentru m-rea Pîngărați, citat mai sus,

⁷⁷ Ibid. p. 16—17.

domniei mele Io Mihai voievod, cînd au fost în Țara Moldovei, la scaon în Iași“.

La 4 iunie, voievodul scria bistrițenilor o poruncă în legătură cu reclamația unor unguri pentru niște vite⁷⁸. La 19 iunie domnul scria din nou bistrițenilor, pentru pedepsirea unor oștași care rătăcesc în acel ținut, prădînd⁷⁹.

Din aceste informații reținem străduința lui Mihai Viteazul de a instaura ordinea în țările sale, fapt care contrazice știrile din isvoarele poloneze, unde se afirmă că voievodul încuraja prădăciunile.

La 20 iunie voievodul era la Roman și trimitea bistrițenilor o poruncă pentru plata dajdiei de 3 florini⁸⁰. Și tot la această dată, din Roman, Mihai vodă dădea un decret de amnistie pentru toți nesupușii, răzvrătiții și refugiații unguri, în frunte cu Toma Csomortanyi să se întoarcă la casele lor: „vă sfătuim cu dragoste, ca luînd în nume de bine milostivirea noastră, să vă întoarceți cu toții la neveste și la prunci. Credeți cu tărie că nu numai că nu veți suferi nici o supărare din partea noastră, sau din partea alor noștri, ci mai curînd veți simți milostivirea noastră și buna voință noastră — cei care vă plecați capul sub stăpînirea noastră și îmi slujiți cu omenie“⁸¹.

Dar actul cel mai important de organizare internă, ni se pare că a fost în legătură cu biserica. Se cunoaște acțiunea lui Mihai vodă în această direcție, în Ardeal. Acolo a mers atît de departe cu organizarea și cu prefacerile, încît a dat de gîndit lorurilor înalte ale catolicismului. Cunoaștem răspunsul dat de Mihai, nunțului papal Malaspina, care se amesteca în treburile sale: „Pe tine te-a trimis sfîntul părinte pentru treburile duhovnicești, iar nu pentru cele vitejești — și te sfătuiesc să-mi părăsești tabăra fără răgaz“.

În Moldova situația era însă mai grea. Mitropolitul țării, Gheorghe Movilă, fugise împreună cu fratele său — domnul Moldovei, și cu episcopii de Rădăuți, Roman și Huși. Pentru restabilirea ierarhiei bisericești în țară, Mihai vodă a căutat mai întîi o împăcare cu foștii ierarhi, dar fără rezultat.

De aceea, strîngînd în jurul său o sumă de ierarhi greci — fugiți din Balcani și din alte părți de frica turcilor, voievodul a reușit să convoace în Suceava — la 2 iunie 1600 — un sinod care să judece situația și să hotărască asupra măsurilor de urmat.

Sinodul a fost patronat de către arhiepiscopul Nectarie, patriarh de Ohrida, alături de care mai erau mitropolitul Dionisie Ralli al Tirnovei — numit apoi mitropolit al Moldovei, mitropolitul Ghermanos al Chesariei, mitropolitul Teofanie al Vodenei, fostul mitropolit Nicanor al Moldovei, episcopul Petronie de Muncaci și episcopul Efrem de Habrul. S-a constatat că Ieremia Movilă „îmboldit de pizmă și sfat rău împotriva prea binecredinciosului Mihai voievod, și cu povața mitropolitului Gheorghe al Moldovei și a episcopilor de sub el: Agaton al Romanului,

⁷⁸ *Hurmuzaki*, vol. XII, p. 935.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 939.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 936—937.

⁸¹ *A. Veress*, *Op. cit.* vol. VI, p. 129.

Teodosie al Rădăuților și Ioan al Hușilor, au întărit și statornicit prin jurământ gândul și planul lor de a alunga și de a prăpădi cu desăvîrșire, prin războiu pe.... Mihai voievod și tronul și țara lui întregă, într-un cuvînt caută să cuprindă toată stăpînirea lui și să o dea fratelui său Simion"... Pentru aceste toate Mihai voievod „a ridicat războiul împotriva lui Ieremia Movilă și l-a scos din tronul său și l-a gonit din țara lui, într-un cuvînt l-a surghiunit pe drept. Iar mai sus zisul mitropolit al Moldovei, Gheorghe, și episcopii săi, fără vreo nevoie ori silă, părăsind eparhiile lor, au fugit, urmînd de buna lor voie pe Ieremia vodă"... Mai departe actul sinodului arată că Mihai voievod, „fiind iubitor de oameni și păzind pacea bisericească, din mărinimie a dispus ca răzvrătiții care au părăsit scaunele lor să se întoarcă cu bine la bisericile lor... și a trimis și pe protopopul Toader, rugîndu-i să se reîntoarcă și să nu mai petreacă în străinătate“.

Sinodul constată că răzvrătiții n-au ascultat sfatul și chemarea noului domn, și fiind acolo se gîndesc la viclenii și voiesc să stîrnească războiul împotriva lui Mihai voievod⁸².

În concluzie, sinodul aplică fugărilor canoanele care spun: „clericii care fac uneltire sau înțelegere ascunsă între ei, să fie despoziți... și anatema... cei ce vor sfatului și vor afla la niște astfel de lucruri — anatema... cei ce se vor alătura lor — anatema“, și decid scoaterea lor din scaune, împuternicind pe mitropolitul Dionisie ca să hirotonisească alți episcopi.

Se cunoaște declarația lui Filotei, ales episcop de Roman, din 15 iunie 1600⁸³, și a lui Dionisie, din 19 iunie același an, candidat la episcopia Rădăuților⁸⁴. Ambii arată că vor păzi învățăturile bisericii, că vor fi supuși lui Mihai voievod și fiului său Pătrașcu, că vor asculta de mitropolitul Dionisie, că nu vor lua mită pentru hirotonii, că nu vor face omănișii silă, și că în afară de vlădicia lor nu se vor amesteca de loc în cele străine. Nu cunoaștem încă numele episcopului de Huși.

Între timp situația din Ardeal se tulburase, iar în Polonia un mare număr de oști stăteau gata să treacă în Moldova sub comanda lui Ioan Zamoyseki. Mici incursiuni chiar începuseră.

Mihai Viteazul se gîndise să-și consolideze situația în Ardeal. De aceea, el numi la Iași o locotenentă domnească, formată din banul Udrea, Andronic vistiernicul, Sava armașul și spătarul Negrea, căreia îi adaugă în iulie pe Marcu vodă, fiul lui Petru Cercel, cu Preda Buzescu ca îndrumător⁸⁵.

Defecțiunea însă începuse chiar și în Moldova. La 24 iunie, voievodul scria bistrițenilor ca să prindă niște ostași polonezi — vreo

⁸² Stoica Nicolaescu, Op. cit. p. 11—14. N. Iorga, Studii și Documente, vol. IV, p. 29—32. Hurmuzaki, vol. XIV, p. 721.

⁸³ Hurmuzaki, vol. IX, p. 34.

⁸⁴ Buletinul Comisiei Istorice a Romîniei, vol. II, p. 216—218.

⁸⁵ A. Sacerdoțeanu, Liste de Suverani, în Hrisovul, I. p. 165.

50 la număr, care fugiseră din unitățile lor⁸⁶. Nu e de mirare acest fapt, cunoscută fiind componența armatei voievodului.

La 12 iulie Mihai era în Alba Iulia și convocase Dieta Ardealului pe data de 20 iulie⁸⁷. A doua zi el se adresa din nou bistrițenilor, poruncindu-le să dea un număr de pedestri pe lângă Francisc Farkaș, care merge în Moldova cu bani pentru ostașii de acolo⁸⁸.

Nimic însă nu mai putea schimba mersul lucrurilor. În Moldova, unde voievodul nu avea un aparat administrativ pregătit și credincios, marii boieri, loviți în averile lor, unelteau în tot momentul. Țărănimea nu a fost nici ea prea mult favorizată, deși în Polonia se vorbea că în Moldova, Mihai vodă ține cu clasa de jos și omoară pe nobili, cărora le ia moșiile⁸⁹. Ceea ce nu a fost adevărat. Dar nenorocirea cea mare a fost desmembrarea armatelor sale de aici. Trei din generalii săi, Moise Szekely, Gaspar Sibric și Gheorghe Mako, au trecut de partea polonilor, astfel că restul oștirii era foarte slăbit.

Voievodul simțise că se va ajunge aici. Deducem aceasta dintr-o scrisoare către bistrițeni, din 29 iulie 1600, trimisă din Alba Iulia, prin care-i anunța că să rezerve un loc de pășune pentru oile ce vor veni din Moldova⁹⁰. Măsurile unei retrageri și asigurarea hranei necesară ostașilor, au fost deci prevăzute din timp.

În adevăr, oștile poloneze se aflau la data de 13 septembrie în Cordăreni (Bucovina), iar soldații lui Mihai vodă se retrăgeau din Hotin, ca și din Codrii Cozminului⁹¹. La 15 septembrie se semnalează formarea altui lagăr polonez la Siret⁹², iar la 16 septembrie, Ioan Zamoyiski își stabilea tabăra lângă Suceava⁹³.

Din pricina presiunii trupelor poloneze, o parte din oștile lui Mihai vodă treceau la 17 septembrie prin Oituz, spre Brașov⁹⁴. Patru zile mai târziu — la 21 septembrie — Zamoyiski era în fața cetății Suceava și acorda un armistițiu de 10 zile „viteazului Kaptury și lui Neculaș Farkaș și celorlalți hotnogi și ordine de luptători, ca să predea cetatea”.

Desigur, trupele care mai rămăseseră credincioase lui Mihai rezistau încă. O știre primită la Praga, la 23 septembrie, arată că „fiul Valahului” a bătut pe leși în Moldova. Acesta nu poate fi Nicolae-Pătrașco, cum crede A. Veress⁹⁵, ci Marcu vodă, pe care îl instalase Mihai Viteazul în scaunul de la Iași, alături de locotenența pe care am văzut-o. La 28 septembrie tabăra poloneză se stabilise la Bacău, unde

⁸⁶ *Hurmuzaki*, vol. XII, p. 948.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 964.

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ I. Minea, *Curs despre Mihai Viteazul*, 1936, p. 73.

⁹⁰ *Hurmuzaki*, vol. XII, p. 1009.

⁹¹ A. Veress, *Op. cit.* vol. VI, p. 183.

⁹² *Hurmuzaki*, vol. XII, p. 1034.

⁹³ *Ibidem*, p. 195.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 1035.

⁹⁵ A. Veress, *Op. cit.* vol. VI, p. 198.

a sosit vestea înfringerii de la Mirăslău⁹⁶, iar la câteva zile după aceasta, oastea lui Zamoycki ajunsese la Focșani⁹⁷.

La această dată Moldova era complet pierdută pentru voievodul tuturor țărilor românești — pe care le stăpînise atît de puțin și le pierduse atît de fulgerător...

Domnia aceasta scurtă a însemnat, desigur, mari nădejdi în sufletul faptuitorului, care visa, cum am văzut, să stăpînească tot pămîntul, de la Marea Neagră pînă la Buda, ca să-l pomenească omenirea timp de o sută de ani pentru fapta sa!

Căderea lui se datorește unor multiple cauze, între care în primul rînd combinațiile externe, întrucît țările vecine nu puteau vedea cu ochi buni ridicarea voievodului nostru peste voia, dorințele și interesele lor. Sigismund Bathory se exprimase clar către senatorii polonezi în acest sens: Mihai voievod „stă ca un eret” unind trei țări bogate „și nu mici”, pe care le stăpînește „cu putere absolută”, fiind o primejdie pentru Polonia, în loc să fie Moldova un scut pentru apărarea regatului⁹⁸.

Trebuie să recunoaștem însă că evenimentele petrecute în Moldova, între 4 mai și finele lui septembrie 1600, au produs mari frămîntări sociale, multe pierderi și distrugeri de averi, și nu puține nenorociri între oameni. Avem scrisoarea din octombrie 1600, a unui prizonier moldovean ajuns în închisorile săsești. El arată că zace în temniță „de mîncă lutul și păduchii”, și a făcut o barbă pînă la briu, și a ajuns numai cu cămașa⁹⁹. Iar din alte documente aflăm că niște munteni veniți în Moldova „în zilele lui Mihai voda”, lucrau niște „săpături” în Chicera, pentru mîncare¹⁰⁰...

Dar economia acestei lucrări nu ne îngăduie a folosi toate documentele care ne-ar arăta și alte frămîntări ale țării în acest timp.

⁹⁶ A. Veress, Op. cit. vol. VI, p. 201.

⁹⁷ Ibidem, p. 221.

⁹⁸ A. Veress, Op. cit. vol. VI, p. 133.

⁹⁹ Hurmuzaki, vol. XII, p. 773.

¹⁰⁰ Acad. R.P.R. Documente, CLXXIV/6 (semnalat de D. Constantinescu).